

MÉS ONOMÀSTICA INFLUÏDA PER ESTABLIMENTS ECLESIASTICS

Ramon AMIGÓ

Al *Bulletí Interior* número 72, pàgina 17, de març de 1998, Albert Manent va incloure un article dedicat a «Topònims d'origen monàstic o de caire religiós...», un treball que havia estat presentat com a comunicació al Congrés sobre Escaladei celebrat a Gratallops, l'any 1996. La major part d'aquells noms de lloc escampats pels termes de Gratallops, la Morera de Montsant, Poboleda i Torroja són un testimoni de la influència de la cartoixa d'Escaladei en aquelles poblacions situades a l'entorn i a proximitat d'aquell cenobi i subjectes a la seva senyoria, durant uns quants segles. Si Albert Manent hagués examinat —que no era el moment de fer-ho, perquè calia circumscriure's als dominis escaladeians— què passava en una altra població també veïna però que no va ser súbdita dels cartoixans, com és Cornudella de Montsant, hauria trobat que també hi ha un nom bíblic, *el tossal de Paradís* —modernament *d'en Paradís*. És un nom que comença a sortir en documents del segon terç del segle XVII. Designa una elevació que fa 565 metres d'alt, no gaire lluny a llevant del terme de la Morera i de Santes Gats, també en aquell terme veí, anotades per Manent —Santa Àgata— entre les ermites. Tot i que documentalment el tossal de Paradís és un nom tardà, no per això ha de quedar exclòs que fos d'inspiració cartoixana, atesa la proximitat del convent.

No sembla dubtós que també fos una herència dels monjos cartoixans l'ermita de Sant Joan del Codolar, que algun autor troba ja existent al segle XIII i que nosaltres vam poder documentar, a Cornudella, a partir de 1504. Hem vist que també es parlava de la partida de la Font del Frare, confrontant amb l'ermita de Sant Joan, a partir de 1512 i suposem que es referia a l'anacoreta que s'havia establert a Sant Joan del Codolar. Encara a Cornudella, hi ha la casa dels Frares, que conserva l'escut d'Escaladei a l'arc de la portalada. És fama que els frares hi cobraven els delmes que els corresponien.

Un altre terme veí tampoc no subjecte directament a Escaladei, sinó al comtat de Prades, com Cornudella, però amb tres testimoniatges de la influència cartoixana, és Ulldemolins. L'onomàstica actual delata tres ermites de molta anomenada.

La de Santa Magdalena, al peu de Montsant, és en una zona bastant extensa que els monjos havien reclamat com a seva, segurament perquè és a la vora esquerra del riu de Montsant. És fama que fra Llorenç Julià va fundar l'ermita el 1564, després d'haver residit a la de Santa Bàrbara, ara dita de Sant Antoni; però el magnífic edifici de Santa Magdalena respon a un projecte de Mn. Jaume Amigó, més conegut pel sobrenom de Rector de Tivissa, d'aquella mateixa època.

A no gaire distància, hi ha l'ermita de Sant Antoni, que ja hem anomenat, inicialment dedicada a santa Bàrbara, també al peu dels grans cingles de l'Obaga i per la proximitat del coll del Prat. És anterior a la de Santa Magdalena i no es deu poder posar en dubte que va ser un monjo d'Escaladei el primer que s'hi va establir a fer penitència.

L'altra ermita és dedicada a sant Bartomeu. Ja no és a Montsant, sinó a la serra de la Llena, encara que la veu popular forastera no fa distinció i fins i tot per escrit algun cop s'ha dit que és a Montsant. La va fundar fra Guerau Miquel, al segle XII, abans que s'erigís la Cartoixa. No va ser fins bastant més tard que va passar a mans dels priors del monestir que va donar nom al Priorat, una possessió rodejada de plets molt llargs. Fos com fos, el nom de fonts del fundador

ha quedat adscrit a un paratge d'autèntica meravella: el congost de Fraguerau.

A la vila d'Ulldemolins també s'havia parlat de la casa de Cartoixa i de la botiga de Cartoixa, des de mitjan segle XV. No n'hi ha memòria, però es pot assegurar que era el local on els frares rebien i guardaven els tributs que aportaven en fruits els vilatans subjectes a aquella senyoria monacal.

Modernament, s'ha donat el nom de Bonrepòs a un carrer de la vila, com a recordatori del monestir de monges cistercenques que hi va haver allà on ara s'anomena el mas de Sant Blai, al terme de la Morera.

Fins ací, a Cornudella i a Ulldemolins es troba rastre onomàstic d'on van arribar els tentacles cartoixans. Però vull tornar a *Paradís*, perquè el nom d'aquell jardí on Déu va instal·lar els primers humans, que és sojorn d'àngels i de benaventurats, també apareix a la Pobla de Cérvoles, aplicat a una font i designant una partida de terra: la Font de Paradís. N'hi ha notícia escrita com a mínim des del primer terç del segle XVI, però ja no se'n parla. Es devia perdre potser per confusió fonètica amb París, un cognom antic i abundant en aquella vila. En aquest cas no va ser, sense dubte, per influència cartoixana, sinó populetana, del monestir de Poblet. Pensem que Poblet també devia sembrar noms relacionats amb la religió catòlica per les seves extenses possessions; però només ho podríem afirmar i exemplificar com a producte d'una altra investigació que ara no toca. Tanmateix, ens ha semblat que es podia donar a conèixer aquesta coincidència d'un nom bíblic utilitzat pels cartoixans del Priorat i també pels benedictins de la Conca de Barberà amb dominis a les Garrigues.

21 de novembre de 2007